

ΓΙΑ ΝΑ ΑΓΑΠΗΣΟΥΜΕ
ΤΟΥΣ ΕΑΥΤΟΥΣ ΜΑΣ...

...ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΞΑΝΑΜΙΣΗΣΟΥΜΕ
ΤΑ ΑΦΕΝΤΙΚΑ

Μαΐος 2017

Θεοσίτης

Την πρωτομαγιά του 2005, γράφοντας ένα σχετικό με την ημέρα κείμενο, ξεκινούσαμε με την δήλωση του τότε προέδρου του ΣΕΒ Ορέστη Κυριακόπουλου (βιομηχανία ορυκτών και μετάλλων) σε κάποιο συνέδριο των ντόπιων αφεντικών: "το δωρο είναι ένας συναισθηματισμός που πρέπει να εγκαταλειφθεί"...12 χρόνια μετά, ο πρόεδρος φαίνεται ήδη ξεπερασμένος: το δωρο είναι ήδη ένα "συναίσθημα" που έχει ξεθωριάσει. Για την ακρίβεια είναι το πιο σύντομο ανέκδοτο στους χώρους εργασίας (μαζί με το "καλός μισθός" και "πληρωμένες υπερωρίες").

Το "δωρο" του Κυριακόπουλου δεν αφορούσε βέβαια ένα απλό λογιστικό μέγεθος: αφορούσε ολόκληρη την οργάνωση της εκμεταλλευτικής σχέσης, τα συμβόλαια ταξικών συμβιβασμών που απαιτούσαν ένα σχεδόν σταθερό μοντέλο εργασίας και έναν (σχεδόν) εγγυημένο κατώτατο μισθό, ένα συγκεκριμένο μοντέλο τριμερών θεσμικών διαμεσολαβήσεων (κράτος-αφεντικά-συνδικαλιστικές οργανώσεις) ως εγγυητές της κοινωνικής ειρήνης και βέβαια ένα ελάχιστο δίχτυ κράτους πρόνοιας για μια (σχεδόν και πάλι) ομαλή κοινωνική αναπαραγωγή.

Οι λεγόμενες «διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις» που είχε ανάγκη η εθνική οικονομία και ο λεγόμενος εκσυγχρονισμός της ελληνικής κοινωνίας, δηλαδή η συνολική νεοφιλελεύθερη βίαιη απορρύθμιση των κοινωνικών συμβολαίων, ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και επιταχύνθηκε στα χρυσά χρόνια της ανάπτυξης, παρόλο που έβρισκε διαρκώς τα όρια της πότε σε κοινωνικές αντιστάσεις (πχ οι μεγάλες συγκεντρώσεις ενάντια στον αντιασφαλιστικό νόμο Γιαννίτση το 2001, που τον ακύρωσαν πριν καν συζητηθεί στην Βουλή, ή οι αγώνες ενάντια στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και τις ιδιωτικοποιήσεις την 3ετία 90-93) και πότε στην δομική αδυναμία του ελληνικού καπιταλιστικού σχηματισμού να προσπεράσει το ισχυρό κορπορατιστικό μοντέλο της μεταπολίτευσης. Η είσοδος στην περίοδο της «δημοσιονομικής κρίσης», από το 2009 αποδείχτηκε μια εξαιρετική ευκαιρία για μια άνευ ιστορικού προηγούμενου επίθεση στο κοινωνικό σώμα με βιαιότητα blitzkrieg (κεραυνοβόλος πόλεμος) και τους «συναισθηματισμούς» του. Η βιαιότητα βεβαίως καθοριζόταν όχι μόνο από τα δημοσιονομικά μεγέθη (που δεν έβγαιναν) αλλά και από τα μεγέθη της κρίσης συναίνεσης που τάραξε το ελληνικό κράτος ήδη από τον Δεκέμβρη του 2008 και που θα συνεχιζόταν με άγρια δυναμική ως και το 2012. Ταυτόχρονα, στην ευρύτερη περιοχή (και όχι μόνο βέβαια) ξεσπούσαν γενικευμένες κοινωνικές ταραχές που σχετιζόνταν πότε οργανικά (πχ εξεγέρσεις για τα είδη πρώτης ανάγκης και τις τιμές των τροφίμων σε χώρες όπως η Αλγερία, η Μοζαμβίκη, το Μπαγκλαντές κ.α) ή δια αντανάκλασης (πχ οι εξεγέρσεις της λεγόμενης Αραβικής Άνοιξης) με την παγκόσμια καπιταλιστική κρίση...

Από το κράτος πρόνοιας...

"Η «πλήρης απασχόληση» κατείχε την κάπως διφορούμενη θέση να συνιστά ταυτόχρονα δικαίωμα και καθήκον. Ανάλογα με το ποια πλευρά του «συμβολαίου μίσθωσης εργασίας» που επικαλούνταν την αρχή της πλήρους απασχόλησης, στο προσκήνιο ερχόταν κάποιο από αυτά τα δύο γνωρίσματά της. Όπως όμως συμβαίνει με όλους τους κανόνες, και οι δύο πλευρές έπρεπε να είναι παρούσες για να διασφαλιστεί η γενική ισχύς της αρχής. Η ιδέα της πλήρους απασχόλησης ως απαραίτητο γνώρισμα της «κανονικής κοινωνίας» υπονοούσε τόσο ένα καθήκον καθολικά και πρόθυμα αποδεκτό όσο και μια συμμεριζόμενη απ' όλους θέληση εξυψωμένη στο επίπεδο του καθολικού δικαιώματος..."

"Παρά τον επικαθορισμό του, η αρχική πολιτική δημοτικότητα του κράτους πρόνοιας θα ήταν αδιανόητη μέσα σε μια καπιταλιστικά κυριαρχούμενη κοινωνία, εάν δεν υπήρχε σύμπνοια μεταξύ της δημόσιας κοινωνικής ασφάλισης και των αναγκών της καπιταλιστικής οικονομίας. Μεταξύ των πολλών άλλων λειτουργιών του, το κράτος πρόνοιας διαδραμάτιζε έναν ιδιαίτερα κρίσιμο ρόλο στη διαιώνιση της «επανεμπορευματοποίησης» της εργασίας: με το να παρέχει καλής ποιότητας εκπαίδευση, επαρκείς υπηρεσίες παροχής υγείας, αξιοπρεπή στέγαση και υγιεινή ανατροφή για τα παιδιά των φτωχών οικογενειών διασφάλιζε τη σταθερότητα στην προσφορά απασχολήσιμου εργατικού δυναμικού προς την καπιταλιστική

βιομηχανία. Αυτό δεν θα μπορούσε να το διασφαλίσει από μόνη της καμία ατομική εταιρεία ή ομάδα εταιρειών. **Zygmunt Bauman**

Στην μεταπολεμική «κεϋνσιανή-φορντική περίοδο» οι κρατικές πολιτικές σε γενικές γραμμές υιοθετούσαν ως πρωταρχικό στόχο τους όχι τόσο τη σταθερότητα των τιμών και τους ισοσκελισμένους προϋπολογισμούς, αλλά την πλήρη απασχόληση και τη χορήγηση κοινών αγαθών. Συνεπώς, η παρέμβασή του κράτους στην κοινωνία δεν περιοριζόταν απλά στη διαμόρφωση και την τήρηση των κανόνων του παιχνιδιού της αγοράς, δεν είχε δηλαδή απλά μια τυπική ρυθμιστική λειτουργία ως «συλλογικός καπιταλιστής». Αντιθέτως, αναλάμβανε την ευθύνη να προωθεί με κεντρικά σχεδιασμένες πολιτικές την καπιταλιστική ανάπτυξη. Επίσης είχε αναλάβει το κομμάτι της κοινωνικής αναπαραγωγής και έπαιζε το ρόλο του εξουδετερωτή των κοινωνικά παραγόμενων κινδύνων ή ατυχιών για την ατομική και συλλογική ύπαρξη (από την ασθένεια, τα ατυχήματα, τα γηρατειά κτλ). Διακήρυττε την πρόθεσή του να «κοινωνικοποιηθούν» οι ατομικοί κίνδυνοι και να καταστεί ο περιορισμός τους καθήκον και ευθύνη του κράτους και διαμέσου αυτής της αποδοχής από την πλευρά της κοινωνίας ενσωμάτωνε και κανονικοποιούσε κοινωνικά στρώματα και ταξικές διεκδικήσεις. Ουσιαστικά δηλαδή εισήγαγε πολιτικές κοινωνικής κάλυψης των επισφαλειών.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 70 συντελέστηκε μια όχι και τόσο ξαφνική ή παράδοξη αλλαγή στο διαχειριστικό πλαίσιο του καπιταλισμού. Αλλαγή, η οποία μπορεί να γίνει κατανοητή λαμβάνοντας υπ' όψιν τρεις άμεσα σχετιζόμενους παράγοντες: την επιδείνωση των οικονομικών επιδόσεων των δυτικών καπιταλιστικών χωρών (μειωμένη συσσώρευση, χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης, υψηλός πληθωρισμός και αυξανόμενη ανεργία κτλ), την αδυναμία ανάπτυξης των κρατών του τότε «υπαρκτού σοσιαλισμού» (για την ακρίβεια είχαν αρχίσει ήδη να βυθίζονται σε μια ατελείωτη σπείρα αποσύνθεσης) και τις διευρυμένες και γενικευμένες κοινωνικές αντιστάσεις ήδη από την δεκαετία του 60. Οι κρίσεις στον καπιταλισμό είναι εγγενείς, είναι αναπόσπαστο κομμάτι της ύπαρξής του, εκφράζουν τις αντιφάσεις του συγκεκριμένου τρόπου παραγωγής, τα πεπερασμένα του όρια και το ισοζύγιο των κοινωνικών αντιστάσεων.

Έτσι λοιπόν οι προωθούμενες νεοφιλελεύθερες πολιτικές που άρχισαν να εφαρμόζονται ως «θεραπεία» στις αδυναμίες της «κρατικής παρεμβατικότητας» και στις στρεβλώσεις της ελεύθερης αγοράς, απαίτησαν μια συνολική μετατόπιση, σε όλα τα πεδία της κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης. Στο επίπεδο της παραγωγής αρχίζουν και σαρώνονται οι «σταθερές» που αφορούν τόσο την μισθολογική πολιτική όσο και την λογική της "μονιμότητας" στην εργασία και εφαρμόζονται οι γνωστές στρατηγικές απορρύθμισης της ευέλικτης και επισφαλούς εργασίας. Οργανώνεται σε ιδεολογικό και θεσμικό επίπεδο μια συγκεκριμένη στρατηγική ενάντια στις εργατικές διεκδικήσεις και τις μορφές αγώνα και οργάνωσης στους χώρους εργασίας. Αντιαπεργιακοί νόμοι, δυνατότητα θεσμοθέτησης "προσωπικών συμβάσεων εργασίας" που αντικαθιστούν τις συλλογικές, ευνοϊκότερο εργατικό δίκαιο για την "επιχειρηματικότητα" και ταυτόχρονα "επικινδυνοποίηση" των εργατικών διεκδικήσεων και υπερπαραγωγή λόγων για την συνολική απονομηματοδότηση βασικών και ριζοσπαστικών κοινωνικών εννοιών και αξιών: όπου αλληλεγγύη, ανταγωνισμός, όπου κοινότητα, οικογένεια (κατά την γνωστή ρήση της Θάτσερ), όπου συλλογικότητα, κατακερματισμένοι/ες και εξατομικευμένοι-ες υπήκοοι/εργάτες-εργάτριες. Μέσα σε αυτό το πλέγμα αρχίζει και ξεδιπλώνεται το ιδεολόγημα του "κοινωνικού παρασιτισμού" (αυτών δηλαδή που "τρέφονται" με τα πενιχρά επιδόματα κοινωνικής πρόνοιας) που εξατομικεύει, στοχοποιεί και ποινικοποιεί την "αποτυχία"(προάγγελος της στρατηγικής των "περισσευούμενων πληθυσμών" στις κρисиακές μέρες που ζούμε). Τα τρία E (economy, efficiency, effectiveness - οικονομία, αποδοτικότητα, αποτελεσματικότητα) γίνονται ο ρυθμιστικός κανόνας του κοινωνικού. Ταυτόχρονα η επέκταση της διεθνοποίησης του κεφαλαίου, καθιστά και ευκολότερη την

διεθνοποίηση και του "δικαίου" του και τον συγχρονισμό διαφορετικών εθνικών καπιταλιστικών σχηματισμών σε ένα πιο συνεκτικό πλαίσιο.

Στην περίοδο αυτή, υπάρχει ένας στρατηγικός αυτομετασχηματισμός του κράτους: η μείωση του ρόλου του σε κάποιους τομείς όμως δεν σημαίνει οριστική απόσυρσή του από αυτούς ή τη συνολική μείωση της ισχύος του και του ρόλου που επιτελεί στο νεοφιλελεύθερο διεθνοποιημένο περιβάλλον. Δεν αλλάζουν μόνο το ποια μέτρα επιστρατεύει το κράτος για την αντιμετώπιση των προβλημάτων, αλλά και ο τρόπος με τον οποίον τα αντιλαμβάνεται, τα ιεραρχεί και τα αντιμετωπίζει. Έτσι, για παράδειγμα, το νεοφιλελεύθερο κράτος δεν επιδιώκει, όπως ο προκάτοχός του, να εξασφαλίσει τους όρους μιας γενικής οικονομικής αναπτυξιακής διαδικασίας και την αναδιανομή των εισοδημάτων, αλλά να προωθήσει τις «διαρθρωτικές αλλαγές» που έχει ανάγκη το κεφάλαιο για να ξεπεράσει τις όποιες κρίσεις του ή τα κάθε είδους «αναχώματα» στην ανάπτυξη του.

Το κράτος "εξολοθρευτής" των κοινωνικών κινδύνων, το κράτος πρόνοιας δηλαδή, βαθμιαία αποδιαρθρώνεται ενώ απομακρύνονται και οι περιορισμοί που εφαρμόζονταν στις επιχειρηματικές δραστηριότητες στο πεδίο της "ελεύθερης αγοράς". Δηλαδή πλέον δεν αποτελεί κατά βάση ένα μηχανισμό αναπλήρωσης εισοδημάτων που δεν ασχολείται με το ζήτημα του καταλογισμού της ευθύνης. Αντιθέτως, αποτελεί ένα μηχανισμό που επιτηρεί και καθιστά «αξιολογήσιμες» για τους μηχανισμούς της ελεύθερης αγοράς τις αποκλεισμένες κοινωνικές ομάδες. Στη νεοφιλελεύθερη εποχή η πρόσβαση σε κοινωνικές παροχές δεν αποτελεί (κοινωνικό) δικαίωμα που διαθέτει αυτόματα όποιος είναι φορέας της ιδιότητας του πολίτη, αλλά πρέπει να περιορίζεται σε αυτούς που αποδεδειγμένα έχουν τη μεγαλύτερη ανάγκη και προσπαθούν να επανενταχθούν στην αγορά εργασίας. Για αυτό άλλωστε έχει αποδυναμωθεί εξαιρετικά (όχι όμως και καταργηθεί) το «δόγμα της καθολικότητας των παροχών». Το σύγχρονο κράτος πρόνοιας περιορίζει τις προστατευτικές του λειτουργίες σε ένα κοινωνικό κομμάτι "ανήμπορων προς εργασία" για να τους εξασφαλίσει ένα κατώτατο όριο κατανάλωσης προς επιβίωση και μόνο. Από «παθητικό» (σύμφωνα με την τρέχουσα φιλελεύθερη ορολογία) μετατρέπεται σε ένα «επιλεκτικό» και «ενεργητικό» κράτος πρόνοιας.

Έτσι το ιδεολόγημα του "κοινωνικού παρασιτισμού" που ξεδιπλώθηκε στις αρχές του 80 βρίσκει ένα λαμπρό πεδίο εφαρμογής σε μεγακλίμακα και στραμμένο πλέον όπως προαναφέρθηκε στην λογική της διαχείρισης περισσευούμενων πληθυσμών. Δεν έχει πλέον σημασία η ύπαρξη ενός περιεκτικού συστήματος παροχών ή πολιτικών ενσωμάτωσης αφού το πεδίο της κοινωνικής αναπαραγωγής γίνεται "ιδιωτική υπόθεση". Όπως έγραψε και ο Ούρλιχ Μπεκ, για την επιβίωση, απαιτείται πλέον από τα άτομα να αναζητήσουν βιογραφικές λύσεις για συστημικές αντιφάσεις...

...στην ευελιξία και την επισφάλεια...

"Η σημερινή ελίτ τείνει να θεωρεί κάθε είδους εργασία κυρίως ζήτημα αισθητικής ικανοποίησης. Όσον αφορά την πραγματικότητα της ζωής στον πυθμένα της κοινωνικής ιεραρχίας, αυτή η αντίληψη, ακριβώς όπως και η προηγούμενή της, αποτελεί μεγάλη παρωδία. Εντούτοις, επιτρέπει να καλλιεργείται η πίστη ότι η εθελοντική «ευελιξία» της εργασίας που επιλέγεται ελεύθερα και με ενθουσιασμό από αυτούς στην κορυφή —οι οποίοι, από τη στιγμή που την επιλέγουν, την περιβάλλουν με στοργή και την προστατεύουν πεισματικά— συνιστά υποχρεωτικά την απόλυτη ευλογία για όλους τους άλλους. Συμπεριλαμβάνονται αυτοί για τους οποίους «ευελιξία» σημαίνει όχι τόσο ελευθερία της επιλογής, αυτονομία και δικαίωμα στην αυτοπεποίθηση, όσο έλλειψη ασφάλειας, εξαναγκαστικό ξεριζωμα και αβέβαιο μέλλον." Zygmunt Bauman

Η επισφάλεια και η ευελιξία είναι η κυρίαρχη τάση στις αλλαγές που προωθούνται στην αγορά εργασίας. Δεν αποτελούν όμως απλά ένα εργοδοτικό κόλπο για την απόσπαση ακόμα μεγαλύτερης υπεραξίας από την παρεχόμενη εργασία. Αποτελούν ένα διαρκές πεδίο κοινωνικής και προσωπικής

απορρύθμισης στον καθημερινό επιβιωτικό αγώνα και παίζουν κομβικό ρόλο στην "επανομηματοδότηση" ή καλύτερα συσκότιση της εκμεταλλευτικής φύσης της μισθωτής σκλαβιάς. Ο συνδυασμός ευελιξίας, επισφάλειας και ανεργίας, η διαρκής διαβίωση/εναλλαγή στους ομόκεντρους κύκλους τους, μεγεθύνουν την αίσθηση των εκμεταλλεζόμενων πως είναι περισσότερο από ποτέ περιττοί/ες και αναλώσιμοι/ες. Η διαρκής επανεπινοήση των όρων της "εργασιακής ευελιξίας" καθιστά το εμπόρευμα "εργασιακή δύναμη" όχι μόνο πιο φτηνό αλλά και πιο υπάκουο.

Οι επισφαλείς εργασιακές σχέσεις αποτελούνται από ένα ευρύ πλέγμα πρακτικών. Αφορούν τον χρόνο εργασίας, το μειωμένο ωράριο, λιγότερες μέρες εργασίας ανά εβδομάδα. Επίσης, τον χώρο της εργασίας, μετακινήσεις σε εσωτερικές θέσεις ανάλογα με τις ανάγκες της παραγωγικής διαδικασίας. Η επισφάλεια αναφέρεται επίσης στις συνθήκες εργασίας, εκ περιτροπής εργασία, συμβάσεις ορισμένου χρόνου, δελτία παροχής υπηρεσιών, εργασία με το κομμάτι, ανασφάλιστη και απλήρωτη εργασία. Στις σύγχρονες προωθημένες της μορφές, η επισφάλεια ακόμη και στις χώρες της Ευρώπης (πρωταθλήτριες είναι η Βρετανία και η Γερμανία) παίρνει την μορφή των συμβάσεων ανά ημέρα, δηλαδή υπογραφή συμβάσεων εργασίας μόνο για μια ημέρα (mini-jobs) (υπάρχουν βέβαια για τους προνομιούχους και οι midijobs με συμβάσεις εργασίας 3,7 ή 10 ημερών!!). Η έννοια της ευελιξίας όπως εφαρμόζεται κατά την απορρύθμιση του εργατικού δικαίου διακρίνεται σε τέσσερις διαστάσεις. *"Την αριθμητική ευελιξία, που έχει να κάνει με την ευκολία με την οποία οι εργοδότες μπορούν να προσαρμόζουν τον αριθμό των εργαζομένων που απασχολούν ή τις ώρες εργασίας τους, με βάση τις διακυμάνσεις της ζήτησης του προϊόντος που παράγει η επιχείρηση. Τη λειτουργική ευελιξία, που αφορά την ευκολία με την οποία οι εργαζόμενοι μπορούν να μετακινούνται σε διαφορετικές εργασίες μέσα στην ίδια την επιχείρηση. Τη μισθολογική ευελιξία, η οποία αναφέρεται στην ευκαμψία των μισθών σε μεταβολές της προσφοράς και της ζήτησης. Τέλος, την ευελιξία κινητικότητας, η οποία έχει να κάνει με την ευκολία με την οποία οι εργαζόμενοι μπορούν να αλλάζουν απασχόληση ή τοποθεσία απασχόλησης σε περιπτώσεις μεταβαλλόμενων συνθηκών στις αγορές"* (Βεληζιώτης και Κύρου, 2014).

Το κράτος είναι βασικός συντελεστής στην προώθηση της ευέλικτης εργασίας, με προγράμματα μαθητείας (stage), δελτία παροχής υπηρεσιών και συμβάσεις ορισμένου χρόνου στην τοπική αυτοδιοίκηση, αλλά και στον στενό πυρήνα του όπως η εκπαίδευση. Τα μέτρα απορρύθμισης της εργασίας όπως είναι αναμενόμενο ξεκίνησαν να εφαρμόζονται αρχικά στα περισσότερο ευάλωτα τμήματα εργαζομένων, μερικές φορές ως η απόλυτη αντιστροφή της πραγματικότητας, δηλαδή ως προγράμματα "θετικής δράσης" ή "άρσης αποκλεισμών στην αγορά εργασίας" κυρίως στις γυναίκες και στους νέους, προκειμένου σταδιακά να γενικευθούν και να αποτελέσουν κανονικότητα για το σύνολο του κόσμου της εργασίας.

...στο workfare...

Το "workfare" είναι ένα λογοπαίγνιο-παραφθορά της λέξης "welfare" (που σημαίνει πρόνοια) και επινοήθηκε για να νοηματοδοτήσει το πέρασμα από το "κράτος πρόνοιας" στην "ανταποδοτική πρόνοια" ή στην "κοινωνική διαχείριση της επισφάλειας"... Τα προγράμματα workfare, κοινωνικού χαρακτήρα, αποτελούν μία κεντρική έκφραση και στρατηγική της νεοφιλελεύθερης αναδιάρθρωσης της αγοράς εργασίας. Πρόκειται για προγράμματα απασχόλησης που αντικαθιστούν το επίδομα ανεργίας, με εργασία στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα. Τα προγράμματα workfare αφορούν την παραγωγική διαχείριση μεγάλων πληθυσμών ανέργων. Το κεντρικό επιχείρημα για την εφαρμογή τους είναι η κατάρτιση των ανέργων (συνήθως βέβαια αποδεικνύεται πολύ δαπανηρότερη από την "παλαιά" κρατική επιδοματική πολιτική). Η μισθωτή εργασία μετατρέπεται σε "πακέτα εργασίας" που προσφέρονται στους ανέργους, όχι για να

επιβιώσουν, αλλά για να μπορέσουν να ξαναδουλέψουν, ενώ ο μισθός παίρνει τον χαρακτήρα επιδόματος. Οι θέσεις εργασίας που καλύπτουν τα προγράμματα workfare αφορούν πάγιες και διαρκείς ανάγκες του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, μειώνοντας σημαντικά το κόστος εργασίας και την αξία της εργατικής δύναμης.

Τα συγκεκριμένα προγράμματα εισάγουν και την κομβική έννοια του "ωφελούμενου" ο οποίος δεν δικαιούται κάτι *argiori* (ως μέλος ενός κοινωνικού σχηματισμού), αλλά κάνει αποκλειστικά και μόνο χρήση -κατ' επέκταση είναι οφειλέτης- μιας προσφερόμενης από το κράτος υπηρεσίας. Πολύ απλά, όσο πιο "παράλογος" γίνεται ο κοινωνικός καταναγκασμός της «εργασίας», τόσο περισσότερο συσκοτίζεται η εκμεταλλευτική φύση της εμπορευματικής κοινωνίας, τόσο περισσότερο ενσωματώνεται από τους/τις εκμεταλλευόμενους/ες όχι μόνο η ιδέα ότι δεν μπορούν να έχουν ούτε καν ένα ξεροκόμματο "χωρίς ιδρώτα" ή "δωρεάν" αλλά η πιο βαθιά αναπαραγωγή του ρόλου του περιττού και του αναλώσιμου.

Στην ελληνική αγορά εργασίας, οι κύριες μορφές εφαρμογής των workfare είναι τα προγράμματα: α) οι «επιταγές κατάρτισης» τα γνωστά σε όλους πλέον voucher β) τα «προγράμματα κοινωφελούς εργασίας», στην πραγματικότητα 5μηνη κάλυψη πάγιων και διαρκών αναγκών δήμων, νοσοκομείων και λοιπών δημοσίων υπηρεσιών έναντι ενός επιδόματος 25ευρώ ανά μέρα εργασίας (τα ένσημα τα επιδοτεί ο ΟΑΕΔ) γ) Οι «επιταγές εισόδου στην αγορά εργασίας για άνεργους νέους ως 29 ετών» (κατά βάση εξειδικευμένο ή επιστημονικά καταρτισμένο εργατικό δυναμικό), δηλαδή πεντάμηνη, εξάμηνη «πρακτική άσκηση» σε επίσης «ωφελούμενες» εταιρείες του ιδιωτικού τομέα για 2700 ευρώ για τους απόφοιτους ΑΕΙ/ΤΕΙ (400 ευρώ κατάρτιση και 460μηνιάτικο) και 2400 ευρώ για αποφοίτους λυκείου (400 ευρώ κατάρτιση και 400 ευρώ μηνιάτικο). δ) το πιλοτικό πρόγραμμα για το "ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα" που φαίνεται ότι θα αποτελέσει τον κορμό του workfarestate επί το ελληνικό...Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, που προβλέπεται να διασφαλιστεί σε κάθε «ωφελούμενη μονάδα», ξεκινά από τα 2.400 ευρώ το χρόνο ή 200 ευρώ το μήνα για άγαμους χωρίς παιδιά και αυξάνεται ανάλογα με τον αριθμό των ανήλικων και ενήλικων τεκνών στα 6.000 ευρώ ετησίως ή 500 ευρώ μηνιαίως. Όπως φαίνεται, το συγκεκριμένο θα αποτελεί το κεντρικό επίδομα που θα ενσωματώσει-συμπιέσει άλλες προνοιακές παροχές (πχ επιδόματα απορίας, πολυτέκνων, αναπηρίας, γήρατος κτλ). Σύμφωνα με τον νόμο, οι αρμόδιες αρχές θα μπορούν να ερευνούν διαρκώς "τις ωφελούμενες μονάδες" (δηλαδή τους "χρήστες" του επιδόματος) για το αληθές των στοιχείων που δήλωσαν, καθώς και ότι "οι αιτούντες συμμετοχή στον πρόγραμμα δηλώνουν ότι είναι εγγεγραμμένοι στον ΟΑΕΔ, συναινούν στις παραπάνω έρευνες και θα αποδεχθούν τις δράσεις κατάρτισης και επανένταξης τους στην αγορά εργασίας που θα τους προταθούν από τους αρμόδιους φορείς, ενώ θα απενταχθούν από το πρόγραμμα σε περίπτωση που επιλεγούν για προγράμματα κοινωφελούς εργασίας ή ανάλογης απασχόλησης." Επίσης σημαντικό σημείο είναι και το ότι παύει η χρηματοδότηση αν «οι δικαιούχοι αρνηθούν να απασχοληθούν σε συγκεκριμένη εργασία που τους προτείνεται από τον ΟΑΕΔ αντίστοιχη των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων τους».

...στις επικίνδυνες τάξεις και τα logistics...

"Παρίες...αυτός ο ορισμός που βασίζεται στη συμπεριφορά συμπεριλαμβάνει στην ίδια λέξη τους φτωχούς ανθρώπους που εγκαταλείπουν το σχολείο, αυτούς που δεν εργάζονται και από τις νεαρές γυναίκες όσες έχουν παιδιά χωρίς το πλεονέκτημα του γάμου και λαμβάνουν προνοιακές παροχές. Η συμπεριφορική τάξη των παριών συμπεριλαμβάνει επίσης τους άστεγους, τους ζητιάνους, τους επαίτες, τους φτωχούς που είναι εξαρτημένοι από το αλκοόλ και τα ναρκωτικά και τους εγκληματίες του δρόμου. Λόγω του ότι ο όρος είναι ελαστικός, οι φτωχοί άνθρωποι που ζουν σε δημόσια οικιστικά συγκροτήματα, οι παράνομοι μετανάστες και τα μέλη των νεανικών συμμοριών συχνά καταγράφονται και αυτοί σε αυτή την τάξη. Πράγματι, η ίδια η

ελαστικότητα αυτού του συμπεριφορικού ορισμού τού επιτρέπει να μπορεί να χρησιμοποιηθεί για το στιγματισμό των φτωχών, όποια κι αν είναι η πραγματική τους συμπεριφορά." **Herbert J. Gans**

Γίνεται σαφές ότι όσο περισσότερο βυθιζόμαστε σε μια πολυσήμαντη κατάσταση εκτάκτου ανάγκης, τόσο το κράτος θα περιστέλλεται στον κατασταλτικό του πυρήνα. Αν η εργασία στις απαρχές της "βιομηχανίας έντασης εργασίας" (μέχρι και πολύ πρόσφατα) αποθεώθηκε ως ύψιστο (αρρενωπό στην αρχή) ανθρώπινο καθήκον και αξία, ως βασική συνθήκη αξιοπρέπειας, ως εγγύηση κοινωνικής ειρήνης και θεραπευτής της "μάστιγας της φτώχειας", όλα αυτά σήμερα ακούγονται κάπως συγχυσμένα. Ο εξορθολογισμός της παραγωγής -πολύ περισσότερο μέσα σε συνθήκες κρίσης- θεωρεί την μαζική εργασία περιοριστικό παράγοντα. Η πλεονάζουσα εργασία δεν αντιμετωπίζεται ως "εφεδρικός στρατός" αλλά σαν πρόβλημα, και κάθε έρευνα για τον περαιτέρω εξορθολογισμό (δηλαδή, περισσότερα κέρδη για το επενδυμένο κεφάλαιο) επικεντρώνεται πρωτίστως στις περαιτέρω δυνατότητες περικοπής του αριθμού των απασχολουμένων. Η "απροθυμία" από την πλευρά των κυρίαρχων για την σύνθεση ενός περιεκτικού νοήματος που να συμπεριλαμβάνει τους πάντες στην καπιταλιστική "υπόσχεση ευτυχίας", οργανώνεται γύρω από τον έλεγχο και την "επικινδυνοποίηση" αυτών που περισσεύουν. Εδώ είναι που τα στρατόπεδα «φιλοξενίας» μεταναστών (η καλλωπισμένη έννοια δηλαδή για τα στρατόπεδα κράτησης ή εκτοπισμού) αποτελούν την αιχμηρότερη μορφή της «νέας» πραγματικότητας.

Η οργάνωση του πεδίου της εργασίας (και των μηχανισμών κοινωνικής πρόνοιας) με όρους διαρκών αποκλεισμών, επισφάλειας, ελέγχου "διελεύσεων" και κατευθύνσεων, με ποινικοποίηση "αντικανονικών" συμπεριφορών (πχ η μη αποδοχή παρεχόμενης "κοινωφελούς εργασίας"), με σαφή καθορισμό των "αναγκών και των δεξιοτήτων" των υποκειμένων, με αοριστία-ευελιξία θεσμικού πλαισίου, παίρνει μια μορφή που συνενώνει τα logistics με το στρατόπεδο. Η ανυπαρξία σταθερότητας-εγγύησης στην εργασιακή σχέση, η διαρκής εναλλαγή επαγγελματών (και ο ενδιάμεσος χρόνος ανεργίας) αποκτά έναν χαρακτήρα όπου το να έχεις εργασία όσο και το να είσαι έξω από αυτήν, γίνεται μία ενιαία σφαίρα που απαιτεί από τους "τροφίμους" της άνευ όρων παράδοση, μια ζωή υποταγής στους κανόνες, ελεγχόμενη και επαναλαμβανόμενη δραστηριότητα διαχωρισμένη από κάθε άλλο κοινωνικό πλαίσιο, και υπακοή σε έναν αφηρημένο «οικονομικό» ορθολογισμό. Σε αυτήν την σφαίρα, ο χρόνος και η υπόσταση του/της καθενός/μιας μετατρέπεται σε μια μετρήσιμη, φτηνή και ακατέργαστη ύλη, που είναι έτοιμη για την βέλτιστη εκμετάλλευσή της.

Η «σπάνη» της εργασίας αλλά και οι ευέλικτες μορφές της, μαζί με την γενική αποσάρθρωση των κοινωνικών δικτύων, αποτελούν κομμάτι του βιοπολιτικού ελέγχου. Η «μάχη για την εργασία» σε μια περίοδο «σπάνης» και «απαξίας» γίνεται το προνομιακό πεδίο όχι της άρνησής της αλλά της εκ νέου ιεροποίησης της.

Πέρα από την γενίκευση σε μεγάλα κοινωνικά κομμάτια του υπαρξιακού άγχους της επιβίωσης, η συγκεκριμένη συνθήκη παράγει «νέους» κοινωνικούς καταμερισμούς (για την ακρίβεια ισχυροποιεί τους πρωταρχικούς καταμερισμούς με βάση το φύλο, την φυλή, την ηλικία και την αρτιμέλεια) και κάθετες διακρίσεις ανάμεσα στην τάξη των εκμεταλλεζόμενων. Δεν είναι μόνο η «παραδοσιακή» διάκριση ανάμεσα σε αυτούς που κατέχουν μια περισσότερο ή λιγότερο «σταθερή δουλειά» και αυτούς -την πλειονότητα- που μετεωρίζονται στην εργασιακή αβεβαιότητα και επισφάλεια. «Αναζωογονούνται» δυναμικά όλες εκείνες οι αντιλήψεις διαχωρισμών και ιεραρχήσεων, όλα τα έμφυλα και φυλετικά στερεότυπα. Η πατριαρχία και ο ρατσισμός αλωνίζουν μέσα στην «κρίση της κοινωνίας της εργασίας». Το «δουλειά στους Βρετανούς» (κατά το δουλειά στον έλληνα εργάτη των ντόπιων φασιστών) που σάρωνε σαν σύνθημα στην καμπάνια του brexit είναι ένα σημείο που

καταδεικνύει ότι η «εργασία» -ως σχέση, αξία και ηθική- οφείλει να οργανώσει το κοινωνικό διαμέσω καθάρων υγειονομικών εθνικών χώρων. Στο πεδίο των έμφυλων καταμερισμών, κι ενώ έχει πεθάνει ο μύθος που θέλει την εργασία να «χειραφετεί» ή και να απελευθερώνει τις γυναίκες από τους έμφυλους ρόλους και εξαρτήσεις τους, η «επιστροφή στην οικογένεια» (με την διάρκεια που ορίζουν οι περίοδοι εργασίας και ανεργίας) ως του μόνου «συνεκτικού» σημείου για την επιβίωση και του «φυσικού» χώρου των γυναικών, επαναορίζει τα πεδία των έμφυλων καταναγκασμών.

Η «προβληματοποίηση» των περιττών πληθυσμών, η αναγωγή τους σε πληθυσμούς που πρέπει να ελεγχθούν, που πρέπει να τεθούν προς λογιστική και κατασταλακτική διαχείριση, όπως προείπαμε, είναι ένα εξελικτικό στάδιο της θεωρίας του «κοινωνικού παρασιτισμού». Στην κοινωνία του ρίσκου, των ρευστών κινδύνων και της ανασφάλειας, η «φτώχεια» αποσυμπλέκεται από την εκμεταλλευτική φύση της εμπορευματικής κοινωνίας και διασυνδέεται με μια θολή κατάσταση ανάμεσα στην εγγενή/φυσική αδυναμία του υποκειμένου να ξεφύγει από αυτήν και την αναπαράσταση ολόκληρων κοινωνικών ομάδων με «κοινά πολιτιστικά και συμπεριφορικά χαρακτηριστικά». Οι αποκλεισμένοι/ες, οι περιττοί/ες, οι αναλώσιμοι/ες οι αρνητές και οι αρνήτριες, οι Άλλοι/ες μπορεί να μην αναπαρίστανται πλέον ως γκροτέσκο φιγούρες «δαιμόνων» και «φιδιών», αλλά αναγνωρίζονται πλέον ως φιγούρες που συνορεύουν διαρκώς με την πρόκληση απειλών: *"Η δαιμονοποίηση έχει αντικατασταθεί από την στρατηγική της "επικινδυνοποίησης". Κατά συνέπεια, η πολιτική διαχείριση εξαρτάται εν μέρει από τον αποκλίνοντα Άλλο και από την κινητοποίηση του αισθήματος ασφάλειας"* (Hans-Jorg Albrecht *"immigration, crime and safety"*)

Αν παρόλ' αυτά υπάρχει μια καλή υπηρεσία να προσφέρει η "παλιά" ηθική της εργασίας είναι να επιρρίψει την ευθύνη για τη μιζέρια των φτωχών σε κάποια απροθυμία τους να εργαστούν και να ενσωματωθούν, συνεπώς, να τους κατηγορήσει για ηθική εξαχρείωση και να παρουσιάσει τη φτώχεια σαν ποινή για τα λάθη τους, ως τιμωρία για την απειλή που αποτελούν....

Το γερμανικό μοντέλο Hartz

Το 1999, τίθεται σε εφαρμογή από την "κοινωνική" κυβέρνηση του συνασπισμού Σοσιαλδημοκρατών-Πρασίνων το πρόγραμμα Hartz, το οποίο αποτελεί σταθμό για την απορρυθμισμό των διευρυμένων προνοιακών παροχών του γερμανικού κράτους. Παρακάτω παραθέτουμε απόσπασμα από το περιοδικό Θέσεις (τ.136) αναφορικά με το τι αποτελούσε τον κορμό αυτού του νόμου. Το παραθέτουμε εδώ, γιατί ο Hartz αποτέλεσε πηγή έμπνευσης και μπούσουλα για την αναδιοργάνωση του "κράτους πρόνοιας" σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες έκτοτε και πιστεύουμε πως απηχεί τις "διαθέσεις" της εδώ σοσιαλδημοκρατικής κυβέρνησης Σύριζα (χαρακτηριστικότερο παράδειγμα το πρόσφατο "ποινολόγιο" του ΟΑΕΔ). Ένα σημαντικό σημείο του νόμου που δεν αναφέρεται στο απόσπασμα που παραθέτουμε, είναι ο ρόλος που έπαιξε στην εκ νέου "οργάνωση" και παρανομοποίηση της εργασίας των μεταναστών/τριών και την αυστηροποίηση -έως εξαφάνιση- των προνοιακών επιδομάτων προς αυτούς, (αναλυτικά περιγράφεται στην μπροσούρα "Μετανάστευση, προσφυγιά και εργασία" που μεταφράστηκε και εκδόθηκε τον Απρίλιο 2016 από τους/τις "σύντροφοι/ισσες από Ρεσάλτο, Θερσίτη and friends."

Τον Ιανουάριο του 2003 η γερμανική κυβέρνηση έθεσε σε εφαρμογή τον νόμο Hartz II που θέσπιζε τις συμβάσεις *minijob*, που απαλλάσσουν τους εργοδότες από την υποχρέωση να καταβάλλουν ασφαλιστικές εισφορές και δεν διασφαλίζουν στους εργαζομένους ούτε ταμείο ανεργίας ούτε σύνταξη, και *midijobs*, που προβλέπουν μισθούς από 400 μέχρι 800 ευρώ τον μήνα. Τον Ιανουάριο της επόμενης χρονιάς έθεσε σε ισχύ και τον νόμο Hartz III που προέβλεπε την αναδιάρθρωση της εθνικής υπηρεσίας απασχόλησης, δηλαδή του Ομοσπονδιακού Ιδρύματος Εργασίας (που

μετονομάστηκε σε Ομοσπονδιακό Οργανισμό Εργασίας - Agentur für Arbeit) και των παραρτημάτων της. Όταν δε ένα χρόνο μετά θεωρήθηκε ότι οι υπηρεσίες απασχόλησης μπορούν πλέον να ελέγξουν εντατικότερα και αποτελεσματικότερα τη συμπεριφορά και τη ζωή των φτωχών εργαζομένων, η κυβέρνηση έθεσε σε ισχύ και τον HartzIV, που, στο όνομα της ανάγκης ριζικού μετασχηματισμού της γερμανικής πολιτικής απασχόλησης, προβλέπει:

Τη μείωση της διάρκειας παροχής του επιδόματος ανεργίας (του λεγόμενου επιδόματος ανεργίας I) που λαμβάνει κάποιος που μόλις έχασε τη δουλειά του από 32 σε 12 μήνες το πολύ.

Την παραχώρηση του δικαιώματος εγγραφής στο Ταμείο ανεργίας μόνο σε όποιον εργαζόταν τουλάχιστον δώδεκα μήνες στα δύο χρόνια πριν απολέσει τη δουλειά του.

Την ενοποίηση του επιδόματος που λάμβανε ο μακροχρόνια άνεργος μετά το πέρας των 32 μηνών (το λεγόμενο Arbeitslosenhilfe) με το επίδομα κοινωνικής πρόνοιας (Sozialhilfe). Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι από 1/1/2005, ο μακροχρόνια άνεργος λαμβάνει ένα κοινωνικό βοήθημα 374 ευρώ (το λεγόμενο επίδομα ανεργίας II ή επίδομα Hartz) αντί για ένα επίδομα το ύψος του οποίου θα αντιστοιχούσε (αν δεν είχε αλλάξει ο νόμος) στο 50% του τελευταίου μισθού που έλαβε.

Η λήψη των επιδομάτων από τον άνεργο να μπορεί γίνει μόνο εάν ο τελευταίος υπογράψει την «Συμφωνία Ένταξης στην Αγορά Εργασίας», η οποία τον υποχρεώνει να δηλώσει στο Ομοσπονδιακό Οργανισμό Εργασίας όλα τα περιουσιακά στοιχεία, να αποδεικνύει ανά τακτά χρονικά διαστήματα ότι έχει καταβάλει σοβαρές προσπάθειες εύρεσης εργασίας και να συναινεί σε οποιαδήποτε πρωτοβουλία λαμβάνει ο Οργανισμός για την επανένταξή του στην αγορά εργασίας.

Την παροχή του επιδόματος ανεργίας II μόνο στην περίπτωση που ο άνεργος δεν διαθέτει περιουσιακά στοιχεία με τα οποία μπορεί να διασφαλίσει την επιβίωσή του.

Τη μείωση του επιδόματος στον μακροχρόνια άνεργο που απορρίπτει μια θέση εργασίας κατώτερη των προσόντων του, που όμως ο Ομοσπονδιακός Οργανισμός τη θεωρεί υποφερτή, δηλαδή ότι μπορεί σωματικά, νοητικά και ψυχολογικά να την αναλάβει, παραβλέποντας τόσο την επαγγελματική κατάρτισή και το μορφωτικό του επίπεδο όσο και το ύψος του μισθού.

Την υποχρέωση των ανέργων να δέχονται ταυτόχρονα με το επίδομα ανεργίας θέσεις εργασίας με μισθό 1 ευρώ την ώρα («ευτυχώς» καθαρά!).

Στον υπολογισμό του επιδόματος II ενός ανέργου που, για οποιαδήποτε λόγο, συγκατοικεί με κάποιο άλλο πρόσωπο, να λαμβάνεται υπ' όψιν (και μάλιστα να παίζει αποφασιστικό ρόλο) το εισόδημα του τελευταίου, επειδή για τη διασφάλιση της επιβίωσης του κάθε ανέργου ευθύνεται πρώτα ο ίδιος και όσοι συγκατοικούν μαζί του και μετά το κράτος πρόνοιας.

Τη δυνατότητα το κράτος να ελέγχει το εάν η κατοικία του ανέργου που λαμβάνει το επίδομα II είναι αδικαιολόγητα μεγάλη και δαπανηρή και να απαιτεί, σε περίπτωση που διαπιστώσει ότι όντως είναι, ο άνεργος να αλλάξει κατοικία και να μετακομίσει σε ένα σπίτι που η αρμόδια υπηρεσία έχει εγκρίνει.

...και οι αγώνες;

Στην Ελλάδα, η πολιτική σύμφωνα με την οποία η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων ανάγεται σε κυρίαρχη αξία, δεν εμφανίστηκε βέβαια με τα μνημόνια. Ήδη από τη δεκαετία του '90, αρχίζει να γίνεται λόγος για «απελευθέρωση της αγοράς εργασίας» σαν να ήταν δέσμια κάποιων, για «ευελιξία» στο χρόνο, τον τόπο και την οργάνωση της εργασίας. Το 1990 θεσμοθετήθηκαν για

πρώτη φορά με νομοσχέδιο η μερική απασχόληση και η απελευθέρωση του ωραρίου των καταστημάτων. Εισάγονται στο εργατικό δίκαιο, σταδιακά αλλά με εντεινόμενους ρυθμούς, στοιχεία από τη λογική της νεοφιλελεύθερης αγοράς, με αποτέλεσμα την περαιτέρω μετατόπιση του από αυτό που θεωρητικά προστάτευε: τον αδύνατο πόλο της εργασιακής σχέσης. Στην πραγματικότητα στο δίκαιο "αποτυπώνεται" το ισοζύγιο των ανταγωνιστικών δυνάμεων και η βασική του μέριμνα δεν είναι η "προστασία του αδυνάτου" αλλά η προστασία της κοινωνικής ειρήνης. Τόσο σε θεσμικό επίπεδο όσο και σε πρακτικό (δηλαδή ο τρόπος που ο κρατικός μηχανισμός αντιμετωπίζει και τηρεί αυτά που νομοθετεί) φαίνεται ξεκάθαρα τα τελευταία χρόνια η "διολίσθηση" από την "προστασία του εργαζομένου" στην ανάγκη "προστασίας της εργασίας".

Η δεκαετία του '90 -ειδικά από το '95 και μετά- ήταν η «χρυσή περίοδος» της λεγόμενης ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας που συνοδεύτηκε από τον καταναλωτισμό, τον τραπεζικό δανεισμό και τη συνολικότερη κοινωνική συναίνεση και αποπολιτικοποίηση. Φυσικά είναι και η περίοδος κατά την οποία οι μετανάστες, που πρώτη φορά εμφανίστηκαν στον ελλαδικό χώρο με τέτοια μαζικότητα, «προσφέρθηκαν» στις απαιτήσεις του ντόπιου κεφαλαίου με όρους λεηλασίας. Οι αγώνες εκείνης της περιόδου δεν μπόρεσαν να συσπειρώσουν μεγάλο κομμάτι των εργαζομένων –με μια εξαίρεση ίσως το ασφαλιστικό το '01, που όμως αποσύρθηκε «αναίμακτα». Οι πιο εκτεταμένοι αγώνες εξελίχθηκαν σε συγκεκριμένους κλάδους (εκπαιδευτικοί '98, ιδιωτικοποιήσεις '90-'93).

Από το 2005 και μετά, οι συντελούμενες αλλαγές στο πεδίο των εργασιακών σχέσεων καθώς και η εκτεταμένη «ευελιξία», με ενδεικτικό το φαινόμενο της ανασφάλιστης εργασίας σε ποσοστό 22% το 2009, ενίσχυσαν τις πολιτικές διαχείρισης του χαμηλού εργατικού κόστους ώστε πριν ακόμη από την εκδήλωση των συμπτωμάτων της οικονομικής κρίσης να γίνεται λόγος για τη γενιά των 700 ευρώ που εκπροσωπούσε το 1/5 περίπου του απασχολούμενου εργατικού δυναμικού στη χώρα.

Από το 2009 και μετά, αφ' ενός λόγω του συνολικότερου εξεγερτικού κλίματος που ακολούθησε την εξέγερση του Δεκέμβρη του '08 αφ' ετέρου λόγω των πρώτων δειγμάτων της κρίσης που θα ακολουθούσε, οι εργατικές κινητοποιήσεις άρχισαν να πλαισιώνονται από ευρύτερα κοινωνικά κομμάτια αλλά και να ενισχύονται σε μεγαλύτερο βαθμό από το ευρύτερο ριζοσπαστικό κίνημα. Με αποκορύφωμα την περίοδο 2010 έως 2012 όπου ο τεράστιος αριθμός συμμετοχής αλλά και η κοινωνική νομιμοποίηση της σύγκρουσης στο δρόμο, χαρακτήρισε τις μεγάλες απεργιακές κινητοποιήσεις. Παρόλα αυτά, η συσπείρωση αυτή δεν εξηγείται τόσο με την ανάπτυξη της ταξικής συνείδησης σε ένα μεγάλο κομμάτι των εκμεταλλεόμενων όσο περισσότερο με την αντίδραση (σε πολλά σημεία διαταξική, αφού συνένωνε προλετάρους, μικρά και μεσαία αφεντικά) ενάντια στη συνολική κοινωνική αποδιοργάνωση (φορολογία, μείωση συντάξεων κτλ) που σηματοδότησε η εμφάνιση των μνημονίων και η υπαγωγή της χώρας σε δανεισμό από το ΔΝΤ και το ευρωπαϊκό ταμείο. Ταυτόχρονα το κίνημα δεν μπόρεσε να ξεφύγει από τη λογική των «αμυντικών» αγώνων προσπαθώντας με νύχια και με δόντια να κρατήσει ένα στοιχειώδες επίπεδο κεκτημένων.

Έκτοτε παρατηρείται μεγάλη καθίζηση στους αγώνες συνολικότερα και ειδικότερα στις εργατικές διεκδικήσεις καθώς έχει εσωτερικευτεί η ήττα και η ματαιότητα από ένα μεγάλο κομμάτι της κοινωνίας και του κινήματος. Η ανάδειξη του ΣΥΡΙΖΑ σε δεύτερο κόμμα το '12 ήταν μια κομβική στιγμή, αναδίπλωσης της στάσης πολλών ανθρώπων που ως τότε είτε συμμετείχαν σε οριζόντια αυτοοργανωμένα εγχειρήματα είτε στήριζαν με την παρουσία τους πολιτικές δράσεις. Είναι χαρακτηριστικό, πως από τις εκλογές και μετά, σταδιακά αποδυναμώθηκαν όλες οι συνελεύσεις γειτονιάς που ως τότε πλαισιώνονταν από πολύ κόσμο. Η πώληση της ελπίδας, έτσι κι αλλιώς προνομιακό πεδίο της σοσιαλδημοκρατικής διαχείρισης, έχει αποδειχτεί ως η μόνη αποτελεσματική μπίζνα στα χρόνια της κρίσης.

Φτάνουμε λοιπόν σε ένα εργασιακό τοπίο που χαρακτηρίζεται από την υποβάθμιση του ρόλου της πλήρους και σταθερής απασχόλησης υπέρ των ευέλικτων μορφών εργασίας που συνεπάγονται περιορισμένες αμοιβές και δικαιώματα, στην αποδιάρθρωση του τρόπου διαμόρφωσης των συλλογικών συμβάσεων και του τρόπου καθορισμού των αποδοχών, στην ελαστικοποίηση του χρόνου εργασίας με την απόλυτη προσαρμογή του στις ανάγκες της επιχείρησης και, τέλος, στην άμβλυνση των όρων της προστασίας από τις απολύσεις.

Από το 2005 έως το 2008 οι εργαζόμενοι με μερική απασχόληση ήταν επί του συνόλου στο 5% περίπου. Τον Απρίλη του 2012 αυξήθηκαν κατά 86%, από 299.906, έφτασαν τους 558.150 τον Απρίλη του 2016. Επί του συνόλου των μισθωτών ασφαλισμένων στο ΙΚΑ, μερικώς απασχολούμενοι ήταν 20% τον Απρίλη του 2012 και έφθασαν στο 29% τον Απρίλη του 2016. Ενδεικτικό είναι πως από το 2012 και μετά στις προσλήψεις υπάρχει μια αναλογία σχεδόν 1:1 για μερική και πλήρη απασχόληση (σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά, μόνο τον Απρίλη του 2017 οι προσλήψεις πλήρους απασχόλησης ξεπέρασαν αυτές τις μερικής μετά από 5 περίπου χρόνια με ποσοστό 54%-46%). Χαρακτηριστικά, παρ' ότι οι θέσεις πλήρους απασχόλησης μεταξύ Απρίλη του 2012 και του 2016 αυξήθηκαν κατά 191.191, η μισθοδοσία του συνόλου των εργαζομένων μειώθηκε κατά 33,5 εκατ. ευρώ. Σε ό,τι αφορά τους μέσους μισθούς, στην πλήρη απασχόληση μειώθηκε κατά 15,71% και στη μερική απασχόληση κατά 31%. Σε όλους τους κλάδους, βασικό χαρακτηριστικό είναι ότι η πτώση των μισθών ήταν μεγαλύτερη ή και πολύ μεγαλύτερη της πτώσης της απασχόλησης και των ωρών εργασίας. Αντίστοιχα η πτώση της απασχόλησης είναι μεγαλύτερη από την πτώση των ωρών εργασίας, πράγμα που δείχνει την ένταση της εκμετάλλευσης δηλαδή ότι οι εργαζόμενοι/ες που παραμένουν, δουλεύουν περισσότερες ώρες και αμείβονται λιγότερο.

Στον αντίποδα είναι οι άνεργοι/ες, ο αριθμός των οποίων διογκώθηκε στα χρόνια της καπιταλιστικής κρίσης και παραμένει ιδιαίτερα υψηλός, περίπου 1,1 εκατομμύρια άτομα ενώ η εμφανιζόμενη σχετική αποκλιμάκωση, σχετίζεται άμεσα με τη γενίκευση των «ευέλικτων μορφών απασχόλησης» (μερική απασχόληση, εκ περιτροπής εργασία κ.ο.κ.), που απλά ανακυκλώνει το "διαθέσιμο υλικό".

Η γενικότερη επισφάλεια μέσα στη συγκεκριμένη συνθήκη, έχει οδηγήσει σε μια τάση «ιεροποίησης» της εργασίας -παρά την εξαθλίωση που αναγνωρίζεται μεν, αντιμετωπίζεται ως δεδομένη δε. Το γεγονός αυτό λειτουργεί με διαλυτικό τρόπο σε οποιαδήποτε μορφή κοινότητας των «από κάτω» μιας και η εργασία θεωρείται «ύψιστο αγαθό» που αξίζει να διεκδικηθεί με κάθε τρόπο. Αντίστοιχα διασπαστικό ρόλο μεταξύ των καταπιεσμένων, παίζει και ο διαχωρισμός των εργαζομένων ανάμεσα σε εκείνους/ες που έχουν σταθερή εργασία, σε όσους/ες περιπλανώνται στην εργασιακή ζούγκλα και στους/τις άνεργους/ες. Επιπλέον, οι εργαζόμενοι-ες συνάπτοντας μια σύμβαση εργασίας, ήταν υποχρεωμένοι να παρέχουν την εργασία τους έναντι αμοιβής, χωρίς να μετέχουν στον επιχειρηματικό κίνδυνο. Με τη νέα συνθήκη που έχει διαμορφωθεί, οι εκμεταλλεζόμενοι-ες καλούνται να «πληρώσουν» μέρος του επιχειρηματικού κινδύνου ενώ ταυτόχρονα υφίστανται την πλήρη αποδιοργάνωση και της εργασίας και της ζωής τους.

Μέσα σε ένα σαφώς διαφορετικό κοινωνικό πεδίο από αυτό πριν την "εποχή της κρίσης", με κάθετες επεμβάσεις και βίαιες προλεταριοποιήσεις μεγάλων κοινωνικών κομματιών, βιοπολιτικές στρατηγικές ελέγχου "επικίνδυνων τάξεων", νέα "υποκείμενα" και "φιγούρες" που αναδύονται στους εργασιακούς χώρους... με την πλήρη απαξίωση των παλαιών διαμεσολαβητικών μηχανισμών του επίσημου συνδικαλισμού, την ξεκάθαρη άμπωτη των κοινωνικών και ταξικών αγώνων τα τελευταία 3 χρόνια αλλά και την παρακαταθήκη των αγώνων από το 2008 και μετά -με τα όρια και

τις αντιφάσεις τους- τίθενται τα ερωτήματα για το πως "ξαναπιάνουμε" το νήμα των αντιστάσεων στους εργασιακούς χώρους.

Προφανώς τα ζητήματα της επιθετικότητας των αφεντικών και της διαρκούς απαξίωσής μας, δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν με υλικά που η ιστορία των ίδιων των πρόσφατων κοινωνικών αγώνων τα έχει πετάξει από την πόρτα.

Δεν θα μπορούσε να είναι διεκδικούμενο, μια "επιστροφή στην (πρότερη) κανονικότητα", γιατί αυτό είναι καταρχήν βασικός άξονας απόσπασης συναινέσεων διαμέσω μιας "διαταξικής-εθνικής αφήγησης" (κυρίως από την αριστερά) για την "έξοδο από τα μνημόνια" (χαρακτηριστικές είναι οι δηλώσεις των υπουργών για την επιστροφή των συλλογικών συμβάσεων). Δεν θα αγαπήσουμε λοιπόν την "καπιταλιστική σταθερότητα", ούτε μπορούμε να τη δούμε ως προνομιακό πεδίο για την επέκταση των συμφερόντων των εκμεταλλευόμενων. Επιπλέον, μια τέτοια προοπτική ξαναδίνει ζωή σε μηχανισμούς διαμεσολάβησης που έχουν από καιρό αδρανοποιηθεί, δηλαδή τα συνδικάτα και τον καθετοποιημένο, διαμεσολαβημένο και αλλοτριωτικό τρόπο οργάνωσης της κοινότητας των εργαζομένων. Οι αιτηματικές λογικές για να "ξαναπάρουμε πίσω κάποια από τα κλεμμένα" στην πραγματικότητα ακυρώνουν την παρακαταθήκη των πρόσφατων αγώνων, τα ανοιχτά ερωτήματα που έθεσαν, που δεν απάντησαν, αλλά είναι εκεί προς "επίλυση". Ακυρώνουν το διευρυμένο κοινωνικό πειραματισμό και τη συγκρουσιακότητα των προηγούμενων ετών, για να τα στριμώξουν σε αμυντικές λογικές, των οποίων το όριο είναι προϊόν ετεροκαθορισμού (πάλι χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι συλλογικές συμβάσεις εργασίας) και η πραγματική τους έκταση δεν μπορεί ποτέ να ξεπεράσει το πεδίο που "παραχωρούν" οι κυρίαρχοι.

Η "σπάνη" της εργασίας όπως προαναφέραμε, έχει οδηγήσει σε μια εκ νέου λατρεία της. Από παντού, από όλο το φάσμα της δεξιάς και όλο (μα όλο) το φάσμα της αριστεράς, διατρανώνεται η "κοινωνική ανάγκη" της "απασχόλησης" και της διεύρυνσής της (μάλιστα η αριστερά την θεωρεί και θεραπεία του κοινωνικού εκφασισμού!). Η εκμεταλλευτική σχέση και πάλι μυστικοποιείται και αντί να μιλάμε για "απελευθέρωση από την εργασία" διεκδικούμε "απελευθέρωση της εργασίας", διεκδικώντας την επιστροφή από τη χωρίς υποσχέσεις ευτυχίας, σημερινή εργασία, στο γλοιώδες στερεότυπο της εργασίας ως αυτοπραγμάτωσης... Δεν θα αγαπήσουμε την δουλειά...

Μέσα στο κοινωνικό σκοτάδι των τελευταίων χρόνων, γίνονται προσπάθειες, οριζόντιες και ριζοσπαστικές, από αυτοοργανωμένες συλλογικότητες, πρωτοβουλίες και σωματεία βάσης για να τεθούν εκ νέου τα ζητήματα που αφορούν τον "κόσμο της εργασίας" και προσπαθούν να "ξαναπιάνουν το νήμα" των αγώνων και της σημασίας της αναδημιουργίας κοινότητας μεταξύ των από κάτω. Γνωρίζουμε πολύ καλά πως κάθε κίνηση μέσα από τα τείχη μας είναι απαραίτητη όπως και ο διαρκής αναστοχασμός των πειραματισμών μας προς την κατεύθυνση της όξυνσης της ρήξης με τον κόσμο των αφεντικών...

Η εργασία, ήταν, είναι και θα είναι εκβιασμός και η κατάργησή της, ένα από τα διαχρονικά προτάγματά μας. Στόχος μας δεν είναι πώς θα «τα φέρουμε βόλτα» αλλά πως θα μπορέσουμε να δημιουργήσουμε αναχώματα στην επιδιωκόμενη κοινωνική και εργασιακή αποσύνθεση. Στους εργασιακούς χώρους βιώνεται μια ιδιαίτερη μορφή καταπίεσης και μπορούν να αποτελέσουν σημείο συλλογικής αναφοράς στη βάση της ανατροπής και στην κατεύθυνση της ατομικής και συλλογικής ελευθερίας. Από την πλευρά μας, δεν μπορούμε παρά να θέτουμε συνεχώς τη συλλογικοποίηση και την επαναφορά της κοινότητας με όρους οριζοντιότητας και αλληλεγγύης και ενάντια σε κάθε λογική εξατομίκευσης.